

א כ כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל

תורה אור השלם
1. וַיֵּתֶן לִי אֶת מִשְׁנֵה הַמִּכְפָּלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בַּקֶּצֶה שְׂדֵהוּ בְּבֶסֶק מֵלֵא וַיִּתְּנֶה לִי בַחוּבֶכֶם לְאַחֲזֹת קֶבֶד:

בראשית כג ט
2. וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אֲבִיו מִמְרֵא קִרְיַת הָאָרֶבֶת הוּא חֶבְרֹן אֲשֶׁר הָרָ שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:
בראשית לה כז
3. וַיְהִי בַיּוֹם אֲמָרְפֶּל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר אֲרִיז מֶלֶךְ אֶלְקָר בְּדוֹד־לַעֲמֹר מֶלֶךְ עֵילָם וַתִּדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם:
בראשית לו ד
4. וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא יָדָע אֶת יוֹסֵף:
שמות ח ח
5. יִרְאֵךְ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמָחוּ בִּי לְדוֹבֵר יִחְלָתִי:

תהילים קט עז

6. וְשֹׁאֵל לִבְדּוֹ הַמְּלֹכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם קִבִּיב בְּכָל אֲרִיז בְּמוֹאֵב וּבְבִי עֵמֹן וּבְאַדְוֵי וּבְמַלְכֵי צוּבָה וּבַפְּלִשְׁתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגַּע יִרְשָׁעִי:

שמואל א יד מז

הגהות הב"ח

א) במשנה ועשין אותן כמין טהלל: (ג) רש"י ד"ה ועשין כי זה פחותה מאלפי לרובהה לא היו:

מוסף רש"י

שאמר והפיל לאברהם אבינו. השליך את האבנים לבני גזר אשר על שלח קיבל עליו לעמוד עבודת כוכבים שנסמרה לבני נח, ואברהם בן נח הוא שלח היה בשעת מתן תורה (ש"י א). שהמוריד את כל העולם כולו. שאר ענה (דף יג.) שהיה אומר על טמא טהור ומראה פנים: פסח אולם רחצו כי' ושל היכל י': סדקים. מחט שתופרין זה סדקי בגדים והוא דק ציותר: כסיסתא בגודא לגמרא. ביתד שנועלין אותו בזכות צנקצ זר ונכנס בדוחק כך אין יכולין לנו להצין מה שאנו שומעין כי אם מעט וצקושי: כאצבע צקירא. בשעוה קשה שאין

או גשרים או נפשות. כעין ט) שעושין על הקצר: מוליאין אם המדה כנגדן. אם בליטות הללו אלל קרן מזרחית לפנות רואין כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוטו מתוח מנו לזו ומודד מן החוט ולחוך כדי שיהא התחוס שזה לשתי קרנות ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך: ועושין אופן. את התחומין מרובעין כדי שיהא אלפים לנצדדין ככאמנע ולא עגולין שיהא להן אלפים כאמנען ונצדדין הן מתמעטין בדרך כל עגול. ובעיר מרובעת עסקינן שאין זה אלל אלפים על אלפים דהוו נמי תחומין מרובעים ואם אינה מרובעת כגון שהיא יחירה על אלפים לאורכה או פחותה מאלפים (ט) לא הוו מרובעין דתחומין מרובעין לאו דווקא שיהא אורכן כרחנן שהרי רחנן למידת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים אלל מרובעין דקמין למעוטי עגולין כדי שיהא נשכר את הזויות: גמ' חד פני מאזנין. צאלף: אצר אצר. שמוסיפין לה אצרים שאם יש אצר שיעוף מן העיר בקרן מזרחית דרומית רואין כאילו אצר גס בקרן מזרחית לפנות ומודדין משס: מערס המכפלה. משוס דפליגי במשמעות לשון מכפלה נקט לה הכא משוס דפליגי נמי בלישנא דמתניתין וכן כאמרפל וכן במלך חדש: שני צסים. היו זה זה לפניס מזה:

		
צית פנימי	צית חיצון	פתח מערה

צים ועלים. היו כפולה בשתי תקרות אצל שני צמים לא שייך זהו לשון כפולה: שפולה צווגוס. שנקצרו כולן איש ואשמו דהיינו זוג זוג דכתיב (בראשית מט) שמה קצרו את אצריהם ואת שרה וגומר: עליו. כלפי מעלה אלל שנינו חכמים בלשונם: מדלא כסיב וימס. זה וימלוך פלוני תחתיו: אושעיא בריבי. אדם גדול בדורו וכל היכא דקרי צריבי הכי פירושו: לז כל אחד ואחד. כמה היה מחודד כלומר בזכות הכרתי מה חריפות יש מזה לזה: ותיכמה כל אחד ואחד. כמה זה חכם מזה וכמה למד יותר ממנו: אינעיס אימא במשנסינו. לא למד אלל דבר אחד אצל צרייתות וגמרות צריבי. אדם טובא: ששה צאמה. שהיינו מתקצדין לשמוע מפיו ודוחקין זה את זה: ר"מ לא עמדו חזיריו על סוף דעסו. כדלמרין צפרק קמא (דף יג.) שהיה אומר על טמא טהור ומראה פנים: פסח אולם רחצו כי' ושל היכל י': סדקים. מחט שתופרין זה סדקי בגדים והוא דק ציותר: כסיסתא בגודא לגמרא. ביתד שנועלין אותו בזכות צנקצ זר ונכנס בדוחק כך אין יכולין לנו להצין מה שאנו שומעין כי אם מעט וצקושי: כאצבע צקירא. בשעוה קשה שאין

או גשרים או נפשות. כעין ט) שעושין על הקצר: מוליאין אם המדה כנגדן. אם בליטות הללו אלל קרן מזרחית לפנות רואין כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוטו מתוח מנו לזו ומודד מן החוט ולחוך כדי שיהא התחוס שזה לשתי קרנות ולא יהא כאן

וגשרים ונפשות שיש בהן בית דירה מוציאין את המדה כנגדן ועושין ⁽⁶⁾ אותה כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות: גמ' רב ושמואל חד תני מעברין וחד תני מאברין מאן דתני מאברין ⁽⁶⁾ אבר אבר ומאן דתני מעברין כאשה עוברה ¹ מערת המכפלה רב ושמואל חד אמר ⁶ שני בתים זה לפניס מזה וחד אמר בית ועלייה על גביו בשלמא למאן דאמר זה על גב זה היינו מכפלה אלא למאן דאמר שני בתים זה לפניס מזה מאי מכפלה שכפולה בזוגות ² ממרא קרית ארבע ⁴ א"ר יצחק קרית הארבע זוגות אדם וחיה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה ³ ויהי בימי אמרפל רב ושמואל חד אמר נמרוד שמו ולמה נקרא שמו אמרפל שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש וחד אמר אמרפל שמו ולמה נקרא שמו נמרוד ⁷ שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו ⁴ ויקם מלך חדש על מצרים ⁸ רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מ"ד חדש ממש דכתיב וחדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו מדלא כתיב וימת וימלוך ולמאן

דאמר שנתחדשו גזירותיו הא כתיב ⁴ אשר לא ידע את יוסף מאי אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה ליוסף כלל: (סימן שמונה עשרה ושנים עשר למדנו ⁶ בדוד ויבן): א"ר יוחנן ו"ח ימים גידלתי אצל רבי אושעיא בריבי ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתינו כיצד מאברין את הערים באלף איני והאמר רבי יוחנן ו"ב תלמידים היו לו לרבי אושעיא בריבי ו"ח ימים גידלתי ביניהן ולמדתי לב כל אחד ואחד וחכמת כל אחד ואחד דבר אחד ואחד וחכמת כל אחד ואחד גמר נמרא לא גמר איבעית אימא מנייהו דידהו גמר מיניה דידיה לאגמראב"א דבראחד" במשנתינו קאמרו א"ר יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה א"ר יוחנן ⁸ רבי אושעיא בריבי בדורו כר' מאיר בדורו מה רבי מאיר בדורו ⁸ לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו אף רבי אושעיא לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו אמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סידקית ראשונים ר"ע אחרונים ר"א בן שמוע איכא דאמרי ראשונים ר' אלעזר בן שמוע אחרונים ר' אושעיא בריבי ואנו כמלא נקב מחט סידקית אמר אבבי ואנן כי סיכתא בגודא לגמרא אמר רבא ואנן כי אצבעתא בקירא לסברא אמר רב אשי אנן כי אצבעתא בבירא לשכחה אמר רב יהודה אמר רב בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם מידי בקפידא תליא מילתא אלא בני יהודה דדייקי לישנא ומתנחי להו סימנא נתקיימה תורתן בידן בני גליל דלא דייקי לישנא ולא מתנחי להו סימנא לא נתקיימה תורתן בידם ⁹ בני יהודה גמרו מחד רבה נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גמרי מחד רבה לא נתקיימה תורתן בידם רבינא אמר בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתן בידם דוד גלי מסכתא ⁹ שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה ⁵ יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ⁶ (אל כל) אשר יפנה ירשיע

ביצד מעברין פרק חמישי עירובין נג.

וגשרים ונפשות שיש בהן בית דירה. הא דקמני שיש להן בית דירה לא קאי אנפשות כדמוכח בצרייתא דנפשות גופיה סתמא לזירת שומר קצר עמיד הלך אף ע"ג דלא דייר זה דירה הא דנפש צנין שעל הקצר כדפ"ה בגמרא אלל אגשרים קאי דגשר וקצר וצית הכנסת וכל הנהו דקמני בגמ' בצרייתא שיש להם בית דירה לאו לצית דירה עמיד ואי לית ציה צית דירה לאו דירה הוא צערון מפרש נפש ציון כדלמרין צירושלמי אמר רשצ"ג אין עושין נפשות לנצדיקי' אלל דצרייהם הם זכרונם וכן הביא מפ"צ דשקלים (ה"ה):

לא **למדתי ממנו ב'.** והא דלמר צפרק הצל על יצמתו (יצמות דף נז.) צעי מיניה רבי יוחנן מרבי אושעיא פלוע דכא כהן כו' לא צאות י"ח ימים היה:

כי אצבעתא בבירא לשכחה. ור"ח גרס צצמרי פירש כשוקע אצבעו צורעונים כמו צחרלל וכיונא צו נראה כמו גומא וכשמסיר אצבעו חוזרת ומתמלאת הגומא מיד כך לנו כשאנו מסיימין המסכתא ומתחילין האחרת מיד שזכחין הראשונה:

דגמרי **מחד רבה.** לגמרא רב אחד עדיף שלא יצלל לשונם יחד אצל למיסצר אמרין צפ"ק דע"י (דף נט.) כל הלומד תורה לפני רב אחד אינו רואה סימן צרכה לעולם: עלת

דאמר שנתחדשו גזירותיו הא כתיב ⁴ אשר לא ידע את יוסף מאי אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה ליוסף כלל: (סימן שמונה עשרה ושנים עשר למדנו ⁶ בדוד ויבן): א"ר יוחנן ו"ח ימים גידלתי אצל רבי אושעיא בריבי ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתינו כיצד מאברין את הערים באלף איני והאמר רבי יוחנן ו"ב תלמידים היו לו לרבי אושעיא בריבי ו"ח ימים גידלתי ביניהן ולמדתי לב כל אחד ואחד וחכמת כל אחד ואחד דבר אחד ואחד וחכמת כל אחד ואחד גמר נמרא לא גמר איבעית אימא מנייהו דידהו גמר מיניה דידיה לאגמראב"א דבראחד" במשנתינו קאמרו א"ר יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה א"ר יוחנן ⁸ רבי אושעיא בריבי בדורו כר' מאיר בדורו מה רבי מאיר בדורו ⁸ לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו אף רבי אושעיא לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו אמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סידקית ראשונים ר"ע אחרונים ר"א בן שמוע איכא דאמרי ראשונים ר' אלעזר בן שמוע אחרונים ר' אושעיא בריבי ואנו כמלא נקב מחט סידקית אמר אבבי ואנן כי סיכתא בגודא לגמרא אמר רבא ואנן כי אצבעתא בקירא לסברא אמר רב אשי אנן כי אצבעתא בבירא לשכחה אמר רב יהודה אמר רב בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם מידי בקפידא תליא מילתא אלא בני יהודה דדייקי לישנא ומתנחי להו סימנא נתקיימה תורתן בידן בני גליל דלא דייקי לישנא ולא מתנחי להו סימנא לא נתקיימה תורתן בידם ⁹ בני יהודה גמרו מחד רבה נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גמרי מחד רבה לא נתקיימה תורתן בידם רבינא אמר בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתן בידם דוד גלי מסכתא ⁹ שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה ⁵ יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ⁶ (אל כל) אשר יפנה ירשיע

האצבע יכול ליכנס בתוכה אלל מדצק מעט: כאצבע צצירא לשכחה. כשם שהאצבע נוח ליכנס צפי הצור כך לנו מהירין לשכוח: שהקפידו על לשונם. לדבר בלשון נח ולא בלשון מגונה ⁸ כדלמרין לקמן [ע"צ] צצני גליל: דדייקי לישנא. לחזר צאותו לשון שהיו שומעין מרבן וע"י שהיו שומעין על פה שמועה אחר שמועה היו נותנין צהן סימן זו אחר זו ומתוך כך שהיו מדקדקים בלשון יודעין להניח סימנין מהן: ומסתחי. מניחין סימנין: לא גמרי מחד רבס. והיו שומעין מזה בלשון זה ומזה בלשון אחר אע"פ ששניהם אחד שניו לשון מצלצלן ומשכחן: דגלו **מסכתא**. למדו לאחרים כך שמעתי. ל"א מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן: ⁸ יראוני וישמחו. לפי ששמועותיו מכונות לאיסור ואיסור ולהיתר היתר: דוד דגלי **מסכתא**. כדלמר בצרכות (דף ד.) שהיה יגע בתורה ומורה הוראות כדלמר ידי מלוכלכות צדס ושפיר וסיליא ואומר מפיצושת רבי יפה דנתי יפה זכיתי כו' ואמרין נמי צמועד קטן (דף נז.) עדינו העניי יושב צצצת תחכמוני [ש"צ כג] זה דוד כו':

ירשיע

אלשונם, ולא גמרי מחד רבה, לא דקו לישנא, (ו)לא נתקיימה תלמודם בידם, ולא גלו מסכתא נמי כשאלו דכתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע.

רבינו חננאל

ירושלמי בית כנסת מוציאין אותו כנגד העיר פנים יצא מוציאין את העיר כנגדו. רב תני מעברין מלשון אשה עוברה, שמואל תני מאברין מוסיפין לה אבר. רב תני עד שיאותו לאורו, כדכתיב אך בואת נאותה) לכם. שמואל תני יעותו כדכתיב לדעת לענות את יעף דבר. תני רב אידיהם כדכתיב כי קרוב יום אידם. שמואל תני עדיהם כדכתיב ועדיהם המה שעתידין לבייש עובדיהו. כתיב ומשה יקח את האהל כמה היה רחוק מיל, והיה כל מבקש משה אין כתיב אלא כל מבקש ה', מין כל המקביל פני רבו במקביל פני שכינה. רב אמר כתיב ויאמר אליוהו תתשבי וגו', והלא אליהו טירונין של נביאים היה, אלא מלמד שכל צמירות שעמד לפני אחיה השילוני כאילו עמד לפני השכינה. ורבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים. וכי לפני האלקים, אכלו, אלא מלמד שכל המקביל פני חבירו כאילו מקביל פני שכינה. מערת המכפלה רב ושמואל חד א' ב' בתים זה לפני מזה, וחד אמר בית ועליה. קרית ארבע ד' זוגות אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. א"ר יוחנן י"ב תלמידים היו (ב"י) (לר' אושעיא) (ב"י) [בריבן], וששה חדשים גלגלתי אצלו, ולמדתי מכל אחד ואחד, וחכמת כל אחד ואחד, ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתנו כיצד מאברין. והיינו יושבים ארבעה באמה. ור' אושעיא היה בדורו, כר' מאיר בדורו ולא עמדו חביריהם על סוף דעתם. א"ר יוחנן ליבן של ראשונים. והם ר' עקיבא וחכמים כפתחו של אולם מ' אמה. לבן של אחרונים, והוא רבי אלעזר בן שמוע כפתחו של היכל כ' אמה. ואנו לבית כמלא נקב מחט סדקית, פ' מחט דק מאד. כסיכתא בגודא לגמרא. פי' כמו היתד כבוהל שאינו לא למעלה ולא מוריד, כך אנו כממרא ואמר רבא ואנו לסברא כאצבעתא בקירא. פי' רב כשמניח אצבעו בתוכו נעשה גומא וכשמגביה מפעפע ועולה ומתמלאת הגומא, כאילו לא נשקעה בתוכה אצבע ולא היתה גומא בתוכו. אמר רב אשי ולשכחה ככאצבעתא (בבבירא) [בבבירא], פי' כמו ששוקע אצבעו בבירעונים כגון חרדל וכיוצא בו נראה כאילו עשה גומא, וכאשר מרים אצבעו חוזרת ומתמלאת את הגומא מיד. כך אנו כשמצילימן מסכתא ומתחילין אחרת מיד שזכחין הראשונה. אמר רב יהודה אמר רב בני יהודה שהקפידין על לשונם, ומתנין סימן וגמרי מחד רבה, ודייקי לישנא, נתקיימה תלמודן בידן, ולא עוד אלא, גדלו מסכתא, כדכתיב ביה יראיך יראוני וישמחו. אכל בני גליל דלא קפדי